

Ochrana mokradí východného Slovenska

Juh východného Slovenska je kultúrne a historicky známy ako Dolný Zemplín a geograficky nazývaný Východoslovenská rovina. Tento región nie je známy ani krásnymi horami, ani hlbokými lesmi ako väčšina územia Slovenska, nenájdete tu ani tajomné jaskyne, ale vo svojej všednosti nížinnej poľnohospodárskej krajiny ukrýva perly, ktorým niet obdoby na celom Slovensku. Týmito perlami sú zraniteľné, ohrozené, ale životom prekypujúce mokrade a ich obyvatelia. V žiadnom inom kúte našej krajiny sa nížinné mokrade nezachovali v takom stave, počte, rozlohe a kráse, ako na dvoch územiach na východe Slovenska.

Chránené vtáčie územie Senianske rybníky

Jedinečnou lokalitou je oblasť rybníčnej sústavy pri obci Ľňačovce v okrese Michalovce. Hospodárske rybníky spoločne s neproduktívnym rybníkom vyhláseným za Národnú prírodnú rezerváciu Senianske rybníky a okolitými lúkmi tvoria na rozlohe bezmála 2 700 ha Chránené vtáčie územie (CHVÚ) Senianske rybníky, vyhlásené v roku 2009 na ochranu 11 druhov vtákov európskeho významu. Rybníčná sústava Senné-Ľňačovce je najrozľahlejšou sústavou produktívnych rybníkov na Slovensku s celkovou rozlohou okolo 700 ha, ktoré vytvárajú na viac ako 20 rybníkoch rôzne typy mokradných biotopov. Viaceré z rybníkov sú zarastené rozľahlými zárasťmi vodných rastlín s prevahou pálky širokolistej a trste obyčajnej. NPR Senianske rybníky s rozlohou 213,31 ha nadväzuje na produktívne rybníky na severe. Ide o umelo vybudovaný rybník za účelom ochrany prírody a akejsi kompenzácie voči prírode za rozsiahle melioračné úpravy na Východoslovenskej nížine v 50. – 70. rokoch 20. storočia. Jej význam podčiarkuje aj skutočnosť, že rezervácia bola zapísaná medzi tzv. Ramsarské lokality, teda mokrade medzinárodného významu. Mozaika biotopov s hlbšou i plytšou vodou, otvorenej vodnej hladiny i rozľahlých zárasťmi vodných rastlín, ale aj nepreniknuteľné húštiny vrbových kríkov, mokré lúky na okraji, aj ostrovy v strede rezervácie poskytujú množstvo príležitostí pre vzácne druhy fauny a flóry. Rybníčnú sústavu obkolesujú jedny z najzachovalejších a najrozsiahlejších nížinných podmáčaných a zaplavovaných lúk u nás.

Chránené vtáčie územie Medzibodrožie

Medzibodrožie je názov regiónu, ktorý je akýmsi vnútrozemským ostrovom oddeleným od okolitej krajiny tokmi nížinných riek Latorica, Bodrog a Tisa. Na krajnom juhovýchode Slovenska leží jeho severná časť a rozlohou väčšia časť sa nachádza v Maďarsku. Pre krajinu Medzibodrožia sú okrem nížinných riek charakteristické rôzne biotopy stojatých vôd v slepých a mŕtvych ramenách riek, zachovalé zvyšky nížinných lužných lesov, vlhké lúky, ale aj xerothermné biotopy pieskových dún a relatívne zachovalá poľnohospodárska krajina. Vďaka rôznorodosti a zachovalosti biotopov tu nachádzame množstvo chránených druhov rastlín a živočíchov, pre ktoré je Medzibodrožie najvýznamnejším územím výskytu na Slovensku, ak nie jediné. Mŕtve ramená Medzibodrožia pokrývajú koberce plávajúcich rastlín v zastúpení, aké sa už inde na Slovensku nevyskytuje. Dominuje v nich leknó biele, leknica žltá, rezavka aloovitá a na určitých lokalitách rastie marsilea štvorlístá. Riečne ramená lemujú rozsiahle lesy tvrdého a mäkkého ľahu. V otvorenej poľnohospodárskej krajine s extenzívnym využívaním sa zachovali krajinné štruktúry s biotopmi vhodnými napríklad pre vtáky včeláriky zlaté, motýle modráčiky krvavcové a mnohé druhy vzácných rastlín ako napr. divozel tmavočervený.

Toto územie je jedinečné aj pre vtáctvo, a preto bolo v rámci európskej sústavy chránených území NATURA 2000 vyhlásené v r. 2008 na rozlohe vyše 33 700 ha za CHVÚ Medzibodrožie. Predmetom ochrany je tu zachovanie biotopov pre hniezdenie a migráciu 37 druhov vtákov európskeho významu. Už v roku 1990 bolo územie okolo rieky Latorica a Bodrog pre svoje nesmierne prírodné hodnoty vyhlásené za Chránenú krajinnú oblasť Latorica a medziriekový priestor rieky Latorica je zapísané v zozname Ramsarských lokalít.

Ochrana mokradí – dlhodobá snaha ochranárov s prvými výsledkami

Mokrade sú veľmi zraniteľné, patria celosvetovo medzi najohrozenejšie biotopy a aj na juhu východného Slovenska sú pod neustálym tlakom. Najväčšiu ranu mokradiam zasadili rozsiahle melioračné úpravy Východoslovenskej nížiny, ktoré znamenali zánik pravidelných záplav, v dôsledku čoho sa pôvodné mokrade zameňujú, dochádzalo a dochádza k zaberaniu plôch pre poľnohospodárstvo, znečisťovaniu, nelegálnym výrubom a podobne. Preto pripravili a spoločne i jednotlivo realizovali ŠOP SR a Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko

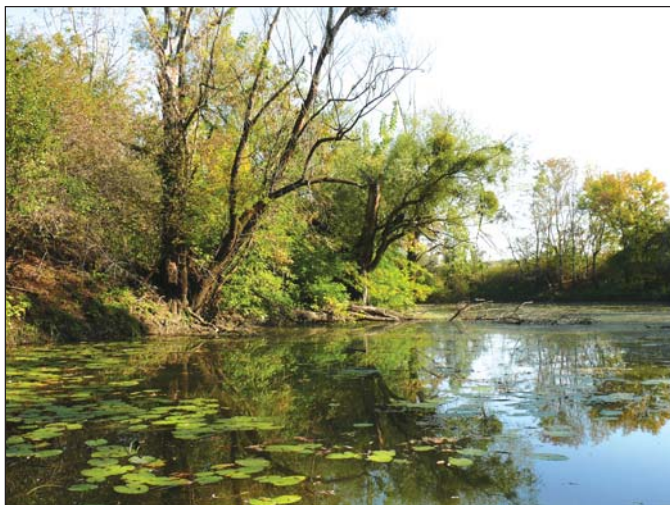
Kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*)

Cibik chochlatý (*Vanellus vanellus*)

Zátišie s mŕtvym ramenom v Medzibodroží

Mŕtve rameno Latorice

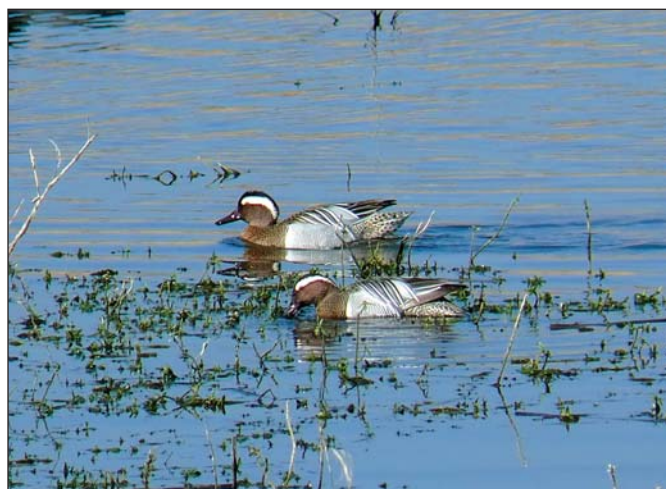
Beluša malá (*Egretta garzetta*)Močiarnica mekotavá (*G. gallinago*)Kačica chrapačka (*Anas querquedula*)

Foto: Miloš Baňa

Foto: Miloš Baňa

v posledných 7 rokoch viaceré projekty zamerané na ochranu mokradí a vodných vtákov. Prvým veľkým spoločným projektom ukončeným v roku 2011 bol LIFE projekt *Ochrana CHVÚ Senné a Medzibodrožie na Slovensku*, podporený Európskou komisiou v rámci programu LIFE, Ministerstvom životného prostredia SR, nadáciou AAGE V. Jensen, Bird/Life Švajčiarsko a ďalšími donormi. ŠOP SR realizovala v rokoch 2010 – 2012 projekt *Ochrana diversity vodných vtákov a ich biotopov na Východoslovenskej nížine* s podporou Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu SR. SOS/BirdLife Slovensko sa praktickými opatreniami obnovy lúk a mokradí podieľala na realizácii projektu UNDP/GEF Laborec-Uh, ktorý realizoval Slovenský vodohospodársky podnik s partnermi.

Výsledky realizovaných projektov

Čiastočná náprava škôd spôsobených odvodnením Východoslovenskej nížiny sa dosiahla v rámci spomenutých projektov opatreniami zameranými na zadržanie jarnej vody v území a spomalenie ich odtoku. Za týmto účelom sa v CHVÚ Senianske rybníky vybudovalo 5 väčších i menších stavidiel a opravili sa ďalšie 2 stavidlá, ktoré pomáhajú zadržať v kanáloch, mokradiach a čiastočne aj na lúčach dostatok jarnej vody a regulovať jej odtok tak, aby bol v čase hniezdenia vtáctva dostatok vody v mokradiach, ale na druhej strane, aby sa neobmedzovali poľnohospodárske práce na lúčach. Stavidlami takto vieme ovplyvniť vlhkosť pomery na rozlohe okolo 1 000 ha lúk. V Medzibodroží sa vybudovali 2 stavidlá, ktorými sa dá ovplyvniť až 1 098 ha lúk a mokradí a pripravuje sa výstavba ďalších dvoch a rekonštrukcia dvoch hrádzových priepustov rieky Laborec.

Významnou aktivitou bola rekonštrukcia časti hrádze NPR Senianske

Bučiak veľký (*Botaurus stellaris*)

Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

rybníky, vrátane opravy nápušného a výpušného objektu, vďaka čomu sa po rokoch havarijnej situácie podarilo stabilizovať vodný režim v tejto jedinečnej lokalite. Navýšila a opravila sa hrádza kanála na lúke Ostrovík, ktorú vykúpilo SOS/BirdLife Slovensko, opravilo sa niekoľko kanálových priepustov. Pomocou ťažkej techniky sa prehĺbili mokrade a tým sa vytvorilo alebo obnovilo spolu až 32 200 m² hniezdných a potravných biotopov pre vodné vtáky. Na viac ako 1 500 ha lúk v CHVÚ Senianske rybníky sa v spolupráci s miestnymi užívateľmi zabezpečila ich obnova a pravidelné kosenie. V Medzibodroží bolo obnovených 40 ha zanedbaných lúk pri obciach Beša a Čičarovce. Na tieto opatrenia veľmi rýchlo zareagovali vtáky. Ožila „rezervácia“ i lúky, na ktoré sa vo väčšom množstve vrátili najmä bahniaky. Opodstatnenie týchto aktivít podčiarkuje najmä to, že aj v posledných dvoch extrémne suchých rokoch sa podarilo mnohé lokality uchrániť pred vysušením a udržať mokrade „pri živote“.

Čorík bahenný (*Chlidonias hybrida*)

Volavka purpurová (*Ardea purpurea*)

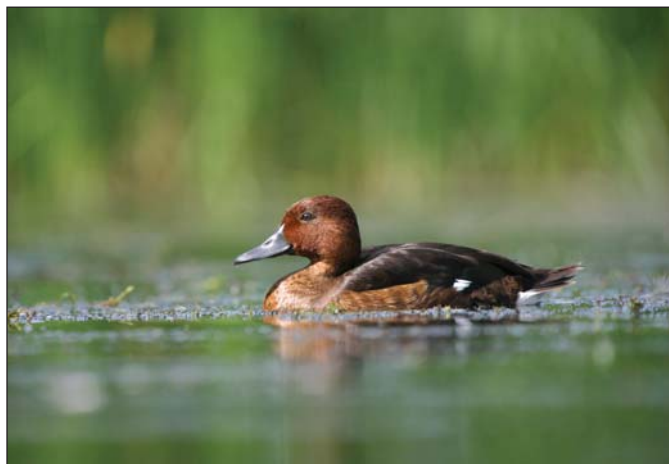
Lúka Ostrovík – CHVÚ Senianske rybníky

Foto: Miloš Balla

Dôležitou súčasťou všetkých projektov je práca s verejnosťou a ekovýchova, s cieľom zvýšiť povedomie obyvateľstva. Zrealizovali sa desiatky prednášok, exkurzií, vydalo sa množstvo informačných a propagačných materiálov. Časť prostriedkov a množstvo energie sa vložilo do vybudovania infraštruktúry pre návštevníkov. Vybudoval sa náučný chodník Vtáčím rajom v CHVÚ Senianske rybníky a NCH medzi obcami Beša a Čičarovce so sieťou informačných panelov, odpočívadiel s prístreškami, drevené mostíky a drevené rozhľadne. Podmienky na pozorovanie vtáctva, tzv. birdwatching, sa podstatne zlepšili vybudovaním piatich rozhľadní v CHVÚ Senianske rybníky a dvoch v Medzibodroží. Pevne veríme, že aj tieto opatrenia pritiahnu do prírody viac ľudí.

Lúky Medzibodrožia

Chochlačka bielooká (*Aythya nyroca*)

Kulík riečny (*Charadrius dubius*)

Foto: Miloš Balla

Beluša veľká (*Egretta alba*)Chavkoš nočný (*N. nycticorax*)

Časť práce je za nami a mnoho úloh pred nami

Ukončením a úspešnou realizáciou troch veľkých projektov sa naše aktivity neskončili, ale práve naopak. Naštartovala sa nová spolupráca, objavili sa nové problémy a nápady. Až do roku 2015 bude SOS/BirdLife Slovensko realizovať LIFE+ projekt *Ochrana bučiaka veľkého a chochlačky bieloookej v CHVÚ Medzibodrožie na Slovensku*, podporený Európskou komisiou v rámci programu LIFE+ a MŽP SR, ktorý je zameraný na ochranu a revitalizáciu hniezdnych biotopov dvoch ohrozených druhov. Takmer celá hniezdna populácia bučiaka veľkého na Slovensku je sústredená na východ Slovenska a podobne je na tom aj chochlačka bieloooká. V pláne je viacero aktivít zameraných na obnovu vodného režimu mokradí, ich revitalizáciu a manažment, podrobný monitoring druhov, informovanie verejnosti, propagáciu a podporu infraštruktúry pre birdwatching. Senianske rybníky pri lňačovciach i Medzibodrožie sú jedinečnými územiami s úžasnými prírodnými hodnotami. Počas väčšiny roka sa s návštevníkmi delia o svoje tajomstvá, ktoré sa oplatí objasňovať a chrániť.

Viac nájdete na:

www.medzibodrozie.vtaky.sk,
www.laborecuh.sk,
www.life-senne.sk,
www.sopsr.sk/norsky

Ing. Matej Repel, PhD.

SOS/BirdLife Slovensko, ŠOP SR

Mokrade a vodné hospodárstvo

Témou tohtoročného Svetového dňa mokradí (2. februára) boli **Mokrade a vodné hospodárstvo**. Hlavným cieľom Svetového dňa mokradí 2013 je zvýšiť povedomie ľudí o vzájomnej závislosti medzi vodou a mokradami, upozorniť na spôsoby, ako zabezpečiť spravodlivé zdieľanie vody medzi rôznymi skupinami zúčastnených strán a pochopiť, že bez mokradí nebude voda. Tejto téme sa už veľa rokov venuje Vedecký a odborný hodnotiaci panel Ramsarského dohovoru a jeho práca vyústila do viacerých užitočných usmernení pre členské krajiny dohovoru. Slogan „**Mokrade zabezpečujú vodu**“ odráža vzájomnú závislosť medzi vodou a mokradami a kľúčovú úlohu, ktorú tu mokrade zohrávajú. Rozumné využívanie

našich mokradí je nevyhnutnou súčasťou zaručenia udržateľného hospodárstva s vodou. V informačnom letáku na stránke Ramsarského dohovoru (www.ramsar.org) nájdeme informácie o tom, kto sa stará o vodu a aké sú problémy – od rozhodovania o vode po problematiku cezhraničných vôd, poľnohospodárstva a vodného hospodárstva v urbánnom prostredí, problematiku zadržiavania vody a odvádzania vody či vodných stavieb. Aj o tom, čo môžeme urobiť my všetci na globálnej, regionálnej a miestnej úrovni na zabezpečenie toho, aby mokradové ekosystémy a ich vody boli dobre obhospodarované v prospech ľudí aj prírody.

Zdroj: ŠOP SR, Správa NP Malá Fatra

Niektoré suché fakty o mokradiach

